

LUONTO- JA LUONNONTUOTEPAINOTTEINEN KANSAINVÄLINEN LEIRIKOULU

– ehdotukset toteutuksesta Suomussalmen ja Hossan alueella

Outi Manninen

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

SUOMUSSALMI

Sisällys

Tausta	3
Johdanto.....	4
Leirikoulutarjonta Suomessa	4
Lapsille ja nuorille kohdennetut matkat ulkomailla	6
Tavoitteet	7
Toimet.....	7
Tulokset	7
Yritykset.....	7
Kulttuuripalvelut ja muut palvelut	10
Kouluyhteistyö ja muut yhteistyötahot.....	12
Luonto ja luonnontuotteet matkailupalveluissa	13
Ehdotuksia luonnontuotteiden käytöstä.....	14
Vahvuudet ja kehittämisen kohteet.....	14
Kyselyt	16
Parhaat leirikoulukokonaisuudet.....	23
Leirikoulukokonaisuus 1 – ”Kiinaan suunnattu luontopainotteinen leirikoulu”	23
Leirikoulukokonaisuus 2 – ”Suomalainen luontoleirikoulu”	23
Leirikoulukokonaisuus 3 – ”Suomussalmi-leirikoulu”	25
Leirikoulukokonaisuus 4 – ”Ekologinen leirikoulu”	26

Tausta

Tämän esiselvityshankkeen alkusysäyksenä toimi Arktiset Aromit ry:n saama yhteydenotto, jonka mukaan kainuulainen luonto ja luonnontuotteet tarjoaisivat hienon perustan ulkomaalaisille koululaisille markkinoitavan leirikoulun perustana. Hankkeen tarpeellisuudesta keskusteltiin tammikuussa 2017. Mukana keskusteluissa olivat Suomussalmen kunnan (elinkeino- ja sivistystoimi, matkailukeskus, Kansallispuistoksi Hossan hengessä -hanke), matkailuoppaiden ja Suomussalmen lukion sekä Uudet Wild Taiga-tuotteet -hankkeen edustajat. Keskustelun perusteella tämä esiselvityshanke todettiin tarpeelliseksi.

Hankkeen ylemmän tason tavoitteena on matkailun, erityisesti luontomatkailun kehittäminen Kainuun erityispiirteet huomioiden. Kainuun luontomatkailun kehittäminen sisältyy mm. seuraaviin ohjelmiin ja suunnitelmiin: Kainuun biotalousstrategia 2015 – 2020, Kainuun alueellinen maaseudun kehittämissuunnitelma 2014 – 2020, Kainuun ympäristöohjelma 2020 ja Hossan matkailualueen Master plan 2015 – 2025. Matkailun kehittäminen on mukana myös Suomussalmen kunnan kuntastrategiassa 2017 – 2025, jossa on huomioitu luonto- ja kulttuuriarvot erityisesti Raatteen tien ja Hossan historia-arvoja kunnioittaen.

Hossan kansallispuiston yritystoimintaa ja matkailun kehittämistä edistetään myös muun muassa *Land of National Parks* -hankeessa, jonka pyrkimyksenä on yhdistää Hossan, Oulangan, Riisitunturin, Pikku-Syötteen ja Pyhän kansallispuistojen palvelut yhteiseksi kokonaisuudeksi. *Hossa+* -hanke pyrkii lisäämään Hossaan yhteydessä olevien matkailualueiden yhteistyötä Kuusamo-keskeisesti ja tarkentamaan alueen kehittämisen tarpeita. *Hossa+* -hanke, kuten Kansallispuistoksi Hossan hengessä -hanke päättyy 2018. Lisäksi Hossan aluetta kehitetään Hossan tulevaisuuden loikka -hankkeessa, jonka puitteissa suunnitellaan muun muassa uusia investointeja infrastruktuurin kehittämiseksi Hossan alueelle vuonna 2018. Kunta ja Metsähallitus avaavat kaavaudistusten kautta uusia alueita myös yrittäjien uusille rakennushankkeille.

Tämän esiselvityshankkeen toiminta sijoittuu aikavälille 1.8.2017 – 31.1.2018. Hanketta on rahoittanut Euroopan maaseudun kehittämisen maaseuturahasto ja Suomussalmen kunta. Toteuttajana toimi Arktiset Aromit ry. Hanketta on tehty yhteistyössä Suomussalmen yrittäjien ja toimijoiden, Metsähallituksen ja Suomussalmen kunnan edustajien kanssa. Hankkeen toteuttajat kiittävät kaikkia haastatteluihin ja kyselyihin sekä muita yhteistyöhön osallistuneita.

Johdanto

Lapsille ja nuorille kohdistetaan matkoja erilaisin määritelmien. Tässä hankkeessa käytetty suomenkielinen termi ”leirikoulu” ymmärretään yleensä noin 3 – 5 päivän mittaiseksi, erilaisilla sisältöelementeillä rakennetuksi kokonaisuuksiksi, joihin kuuluu majoitus- ja ruokailupalvelujen ohella ohjelmapalvelut.

Suomessa lapsille ja nuorille suunnatussa palvelutarjonnassa näkyy luontopainotteisuus. Aktiviteetit ovat usein luonnossa tapahtuvia, ja pyrkimyksenä on usein nuorten luontosuhteen parantaminen. Ohjelmapaketit voivat sisältää muun muassa eläinten jälkien tunnistusta, kalastusta ja pyydetystä kalasta ruuan valmistusta, kotaruokailun ja erätaitojen opiskelun.

Suomessa leirikouluun osallistuminen lähtee usein opettajan aktiivisuudesta ja halusta tuottaa opetussuunnitelman mukaisia kokemuksia oppilailleen. Leirikoulu voi tukeutua pitkälti joko opettajan omaan osaamiseen ja esimerkiksi ystävyyskoulutoimintaan, mutta myös ostopalveluihin. Leirikoulukokonaisuuksia tai niihin liitettäviä ostopalveluja tuottavia yrityksiä ja matkanjärjestäjiä on lukuisia, ja osa tästä on Opetushallituksen tukemaa toimintaa.

Suomen luonto ja luonnossa tapahtuvat aktiviteetit kiinnostavat ulkomaalaisia enenevässä määrin. Ulkomaalaisille leirikouluryhmille myytävät ostopalvelupaketit sisältävät pitkälti samoja luontoelementtejä kuin suomalaisillekin. Ulkomaalaisille suunnitellun leirikoulun sisällön suunnittelussa on kuitenkin tärkeää tietää kohderyhmänsä toiveet ja peilata niitä yritysten palvelujen mahdollisuuksiin niihin vastaamiseksi.

Tämä esiselvityshankkeen tarkoitus on selvittää suomalaisten ja ulkomaalaisten, keskittyen kiinalaisiin, toiveet luonto- ja luonnontuotepainotteisen leirikoulun sisällön tuottamiseksi Suomussalmen kunnan alueella. Lisäksi hankkeessa selvitettiin Suomussalmen alueen yritysten mahdollisuuksia vastata näihin toiveisiin. Hanke toteutettiin haastatteluin, kyselyin ja aiheeseen liittyvin internet-hakuihin.

Leirikoulutarjonta Suomessa

Suomessa perusopetusta koskevat säädökset edellyttävät, että opetuksen järjestäjä – yleensä kunta – laatii perusopetusta varten opetussuunnitelman. Opetussuunnitelman pohjalta laadittuun vuosisuunnitelmaan kirjataan normaaliin opetukseen liittyvien vaatimusten lisäksi mahdollisuudet koulun ulkopuoliseen opetukseen. Opetuksen kustannuksiin kunta tai muu opetuksen järjestäjä saa valtiosuutusta, jonka puitteissa koulut voivat osallistua koulun ulkopuoliseen toimintaan, kuten retkiin tai leirikouluihin. Leirikoulu on siis koulun ulkopuolista opetusta, jonka on nojaututtava koulun opetussuunnitelmaan, ja yleensä sen sisällön on rakentanut yhteistyössä opettaja, oppilaat ja vanhemmat.

Perinteistä leirikoulutoimintaa Suomessa edustaa **Suomen leirikouluyhdistys ry**, joka on aloittanut toimintansa jo vuonna 1975. Leirikouluyhdistyksen tavoitteena on mm. kehittää leirikoulutoimintaa ja siihen liittyvää koulutusta, antaa asiantuntija-apua ja kehittää pohjoismaista yhteistyötä. Sen lisäksi leirikouluyhdistys välittää tietoa opettajille leirikoulun varainkeruusta ja vakuutuksista, lomakepohjia leirikoulun itsenäiseen suunnitteluun sekä yhteystietoja yhdistyksen jäsenistä.

Leirikouluyhdistykseen on liittynyt tällä hetkellä 36 erilaista leirikouluja toteuttavaa yritystä tai toimijaa aina urheiluopistoista kansanopistoihin asti. Yhdistykseen liittyneet saavat Leirikoulu-statuksen, ja niiden yhteystiedot ovat näytävästi esillä sekä yhdistyksen nettisivuilla että opettajille suunnatussa leirikoululehdessä. Suomussalmen ja Hossan alueella tai lähistöltä Leirikoulukeskus-statuksen saaneita ovat:

- Basecamp Oulanka <http://basecampoulanka.fi/>

- GoVuokatti <http://www.govuokatti.fi/>
- Kuusamon keidas <http://www.kuusamonkeidas.fi/>
- Lapiosalmen matkailukeskus <http://www.lapiosalmi.fi/>
- Nuorisokeskus Metsäkartano <http://www.metsakartano.com/>
- Nuoriso- ja lomamatkailukeskus Oivanki Oy <http://www.oivanki.fi/etusivu/>
- Nuorisokeskus Pikku-Syöte <http://pikkusyote.fi/>
- Wild Taiga Kuhmo & Suomussalmi <http://www.wildtaiga.fi/fi/leirikoulut/>

Leirikoulutoimintaa harjoittavat myös **Suomen nuorisokeskukset**, joiden toimintaa koordinoi Suomen nuorisokeskusyhdistys. Suomessa on 10 itsenäisesti toimivaa nuorisokeskusta, joista Suomussalmen lähellä ovat Kuusamon Oivangin nuoriso- ja matkailukeskus, sekä nuorisokeskukset Pikku-Syöte ja Metsäkartano. Nuorisokeskuksilla on yhteiskunnallinen tehtävä, jota ohjaa nuorisolaki. Nuorisokeskusten työtä ohjaa erityinen nuorisokeskuspedagogiikka, ja työntekijöihin ja ohjaajiin kuuluvalla henkilökunnalla onkin usein pedagoginen koulutus.

Suomen nuorisokeskusten yleishyödyllistä toimintaa tukee Opetus- ja kulttuuriministeriö, mikä vaikuttaa leirikoulun hinnoitteluun. Tavallisesti nuorisokeskusten järjestämien leirikoulujen perushinta on noin 40 – 50 euroa/vuorokausi. Hintaan vaikuttaa ohjelma ja ajankohta, ja sesonkiaikana keväällä ja syksyllä toiminta voi olla kalliimpaa. Hintaan sisältyy laadukas majoitus, aamiainen, lounas, päivällinen ja iltapala sekä yhteistilojen vapaa käyttö.

Nuorisokeskukset tarjoavat laajan kattauksen erilaisia aktiviteetteja, joista leirikoulua suunnittelevat ryhmät voivat valita mieluisensa. Lisäksi nuorisokeskukset ovat koonneet valmiiksi paketteja erilaisten teemojen ympärille (teemaleirikoulut). Leirikoulun teemat voivat olla esimerkiksi luonto, liikunta, taide, sosiaaliset taidot, ympäristötaide tai eräseikkailu. Nuorisokeskusten toiminta on kansainvälistä ja ne markkinoivat toimintaansa ulkomailla. Koska nuorisokeskukset on rakennettu nimenomaan nuorisotyötä tukeväksi, niiden yhteyteen on rakennettu ajan saatossa sopivaa infrastruktuuria, kuten liikuntasaleja ja oppimista tukevia työskentelytiloja. Niissä tarjotaan myös ryhmäytymiseen sopivia aktiviteetteja, kuten tempu- ja alaköysiratoja, tai saatavilla on ryhmäytymistä edistävä pelejä.

On kuitenkin huomattava, että leirikoulu- ja nuorisokeskukset eivät voi ylläpitää toimintaansa pelkästään leirikouluja tuottamalla, vaan ne myyvät leirikoulujen ohella erilaisia lomapaketteja myös muille kun lapsille ja nuorille.

Mukana leirikoulupalveluja tuottamassa ovat esimerkiksi luonto- ja ympäristökoulut, 4H-yhdistykset, museot, luontokeskukset, kirjastot ja teatterit. Esimerkiksi Suomen luonto- ja ympäristökoulujen liitto sertifioi palveluntarjoajia, joiden ohjelmat perustuvat valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin edistäen ekologista kestävyttä ja joiden tapahtumapaikkana on luonto. Metsähallituksen luontokeskukset tarjoavat näyttelyitä ja opastettuja kierroksia ryhmille. Luontokeskukset tuottavat myös ohjelmakokonaisuuksia, jotka perustuvat luontoon ja luonnonsuojeluun, ympäristöystävälliseen retkeilyyn sekä kulttuuriperintöön, ja sopivat hyvin leirikoulutoiminnan perustaksi.

Leirikouluja myyvät ja suunnittelevat myös majoitus- ja ohjelmapalveluja tuottavat **matkailualan yritykset ja matkanjärjestäjät**. Yksityisen yrityksen tai matkanjärjestäjän voi olla kuitenkin vaikea kilpailla perinteisen leirikoulutoiminnan ja tuettujen nuorisokeskusten kanssa. Yksityisille yrityksille leirikoulutoiminta antaa mahdollisuuden jatkaa matkailukautta ja täydentää palvelutarjontaa hiljaisina aikoina.

Lapsille ja nuorille kohdennetut matkat ulkomailla

Ulkomailla nuorille ja lapsille kohdennetaan leirikoulun tyyppistä toimintaa lukemattomilla eri termillä. Markkinoinnissa suomalaista leirikoulutoimintaa lähellä olevia toimintoja kuvaavat englannin kielessä mm. termit *summer school*, *school camp*, *summer camp*, *educational camps* ja *educational student tours*. Vaikka termit vaikuttavat osin samantyyppisiltä, niiden sisällössä on pieniä painotuseroja.

Painotukseltaan koulumaisin on ***summer school*** -termillä järjestettävät leirit. Leirit kohdennetaan perinteisimmin nuoremmille lapsille, jotka ovat epäonnistuneet koulunkäynnissään edellisenä lukuvuotena. Lapsen osallistuminen tällaiselle *summer school* -leirille voi olla pakollista. *Summer school* -tyyppisiä, vapaaehtoisia opintojaksoja on tarjolla myös yläkouluikäisille, lukiolaisille sekä sitä vanhemmille opiskelijoille. Yhteistä toiminnassa on se, että toimintaa ohjaavat ja osallistujan edistymistä valvovat koulutuksen ammattilaiset, joko opettajat tai yliopiston opetushenkilökunta. Osallistumisesta *summer school* -toimintaan annetaan yleensä jonkin virallisen tahon, kuten koulun myöntämä todistus. *Summer school* -toimintaa harjoittavat koulut ja yliopistot sekä yksityiset tahot. Toimintaan kuuluu myös vapaa-ajan ohjelmaa.

Summer school -termiä käytetään hyvin monimuotoisesti, ja samalla termillä kohdennetaan kaupallista toimintaa laajemmallekin asiakaskunnalle. Erilaisia teemallisia ohjelmapaketteja, kuten musiikkileirejä, taideleirejä ja etenkin englannin kielen kielimatkoja myydään kaikenikäisille *summer school* -nimikkeellä ympäri maailmaa.

Suomessa vastaavaa toimintaa on esimerkiksi seurakuntien järjestämät erä- tai laskettelurippikoulut tai Avoimen yliopiston järjestämät kurssit. Suomussalmella 1990-luvulla neljän vuoden ajan toiminut Erälukio on myös hyvä esimerkki tämän tyyppisestä toiminnasta. Erälukio toimi Kesälukioseura ry:n kautta, joka yhä järjestää ja organisoii peruskoulun päättävälle, lukiolaisille tai ammatillisissa oppilaitoksissa opiskeleville suunnattuja kursseja. Kesälukion kurssit ovat tavoitteeltaan ja sisällöltään lukion opetussuunnitelman mukaisia ja siksi hyväksi luettavissa kurssin suorittajan omassa opiskelupaikassa.

Edellistä vapaamuotoisempaa ja elämyksiin perustuvaa leirikoulutoimintaa ja siihen liittyviä, räätälöityjä oheispalveluja, kuten ohjelma-, majoitus- ja ruokailupalveluja tarjotaan ***school camp***-, ***summer camp***-, ***camp school***- ja ***educational camp***-konseptien alla. Terminä nämä ovat lähinnä suomalaista perinteistä leirikoulua. Näissä painotukset leirien sisällössä vaihtelevat suuresti seikkailullisesta taiteen tekemiseen tai robottien rakentamiseen, tai kirjoittamisesta matematiikkaan. Leirejä järjestetään 4 – 17 -vuotiaille. Leirien pituudet vaihtelevat yhdestä päivästä viikkoon. Leirit järjestetään yleensä leirikeskuksissa. Leirien markkinoinnissa käytetään paljon lisätermejä kuvaamaan leirin sisältöä.

Opintomatkojen – ***educational student tours*** – sisältö rakentuu matkanjärjestäjästä riippuen, mutta sisältää usein mahdollisuuden asiakasryhmälle räätälöityyn toimintaan. Matkat on kohdennettu yleensä nuorille ja niiden painotus on enimmäkseen viihteellinen ja sisältää retkeilyä sekä nähtävyyksiin ja uusiin kulttuureihin tutustumisen. Opintoretket sisältävät tyypillisesti useita kohdekaupunkeja ja -maita, ja viipymä yhdessä kohteessa on lyhyt.

Joillakin matkanjärjestäjillä on lupa myöntää virallinen opintosuoritus opintomatalle osallistumisesta. Opintosuorituksen saaminen vaatii omatoimisen tehtävien suorittamisen.

Esimerkkejä Suomessa löydettävistä leirikouluaktiiviteeteista on koottu alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1).

Ohjelmapalvelu/aktiiviteetti		
Jousiammunta	Lumikenkäily	Korujen valmistus
Geokätköily	Lumenveisto	Kankaanpainanta
Potkukelkkaretki	Laskettelu	Savityöt
Frisbeegolf	Paintball	Huovutus
Suopotkupallo	Koskenlasku	Keramiikkatyöt
Sauvakävely	Alaköysirata	Poroajelu
Kesä- ja talvikalastus	Curling	Ratsastus ja rekiajelu
Ongelmarata	Jääkiipeily	Koiravaljakkoajelu
Jooga	Melontaretket	Hevosrekiajelu
Marja- ja sieniretket	Hiihtoretket	Tähtitornivierailu
Pyöräilyretket	Umpihankihiihto	
Patikkaretket/vaellus	Seinäkiipeily	

Tavoitteet

Tämän esiselvityshankkeen tavoitteena oli kartoittaa kansainvälisen, luonto- ja luonnontuotepainotteisen leirikoulun mahdollistavia palveluja ja yrityksiä Suomussalmen kunnan ja Hossan kansallispuiston alueella. Lisäksi hankkeen tarkoitus oli kartoittaa suomalaisten opettajien ja ulkomaalaisten, potentiaalisten asiakkaiden toiveet leirikoulun sisällöstä. Kerättyjen tietojen pohjalta laadittiin parhaat mallit, jonka pohjalta leirikouluohjelmaa voidaan kehittää edelleen tulevaisuudessa.

Toimet

Hankkeessa kartoitettiin matkailualan yrityksiä ja toimijoita sekä opetus- ja kulttuurialan toimijoita Suomussalmella ja Hossan kansallispuiston alueella. Hankkeessa haastateltiin yhteensä 17 yritystä ja 17 toimijaa, ja hyödynnettiin internet-sivustoja ja hakupalveluja. Haastattelujen avulla selvitettiin yritysten palvelutarjontaa ja yhteyttä luonnontuotteisiin. Opetusalan toimijoilta kysyttiin toiveita ja vinkkejä yrityksille hyvän leirikoulun sisällöstä. Lisäksi hankkeessa laadittiin sähköinen kyselylomake hyvän leirikoulun sisällöstä. Kyselyyn vastasi yhteensä 53 opetusalan asiantuntijaa. Vastanneista suomalaisia oli 26 ja ulkomaalaisia 27. Ulkomaalaisista kiinalaisia oli 25 kappaletta.

Tulokset

Tulokset pohjautuvat yritys- ja toimijahaastatteluihin sekä sähköisiin kyselyihin. Tulosten pohdinnassa hyödynnetään myös hankkeen aikana work shop-tilaisuuksissa kerätty tieto.

Yritykset

Majoitusta Suomussalmen ja Hossan alueella tarjoaa yhteensä 16 yritystä (Kuva 1). Majoitusta tarjoavista yrityksistä 9 sijaitsee Hossan lähipiirissä, kolme Raatteessa ja kolme Suomussalmen kuntakeskuksessa. Yksi yritys tarjoaa ryhmämajoitusta puolijoukkueteltoissa. Lisäksi Suomussalmen seurakunnan leirikeskus on vuokrattavissa seurakunnan ulkopuoliseen käyttöön. Leirikeskus sijaitsee noin 10 kilometriä kuntakeskuksesta. Edellä mainittujen lisäksi yksittäisiä, pienimuotoiseen erä- ja metsästyskäyttöön soveltuvia mökkejä tarjoaa noin 15 vuokraajaa ympäri aluetta. Nämä, samoin kuin alueen leirintä-alueet, on jätetty taulukoinnista.

Majoituksen tyyppi vaihtelee laajasti eri varustetasoisesta mökkimajoituksesta vanhoihin kouluihin ja hotellimajoitukseen.

Leirikoulun toteutukseen sopivat parhaiten tilat, joissa majoitus on sijoitettu suppealle alueelle ja majoitusta on tarjolla suurille, vähintään 20 hengen ryhmille. Tällaisia majoitustiloja löytyy Hossasta, Raatteesta ja Suomussalmelta.

Ruokapalveluja Suomussalmen ja Hossan alueella tuottaa 17 yritystä (Kuva 1). Majoituksen yhteydessä saa ruokapalvelua kuudessa yrityksessä Hossassa, jonka lisäksi alueelta löytyy yksi poromatkailuun erikoistunut ruokapalvelujen tarjoaja sekä yksi pitopalveluja tuottava yritys. Molemmissa, sekä Raatteessa että Suomussalmen kuntakeskuksessa majoituksen yhteydessä ruokapalveluja tuottaa yksi yritys. Suomussalmen kuntakeskuksessa toimii kahdeksan ruokapalveluja tuottavaa kahvi- tai ruokaravintolaa, yksi pikaruokaketju ja noin 30 kilometriä keskustasta sijaitseva kahvila-ravintola. Lisäksi Suomussalmella muiden ravintolapalvelujen yhteydessä toimii yksi tilausravintola ja neljä pitopalvelua.

Vaikka ruoka- ja majoituspalveluja tuottavia yrityksiä on useita, nousi keskusteluissa esille muutamia näihin liittyviä seikkoja: koettiin, että tällä hetkellä tarjottujen majoituspalvelujen laatu ei välttämättä yllä korkeatasoisuutta vaativan matkailijan tarpeisiin. Lisäksi ruokapalveluja tuottavat yritykset sulkevat ovensa suhteellisen aikaisin, mikä hankaloittaa matkailijan elämää ja heikentää matkailumukavuutta.

Kuva 1. Majoitus-, ruoka- ja ohjelmapalveluja tuottavien yritysten määrä Suomussalmen keskuksen, Raatteen ja Hossan alueella.

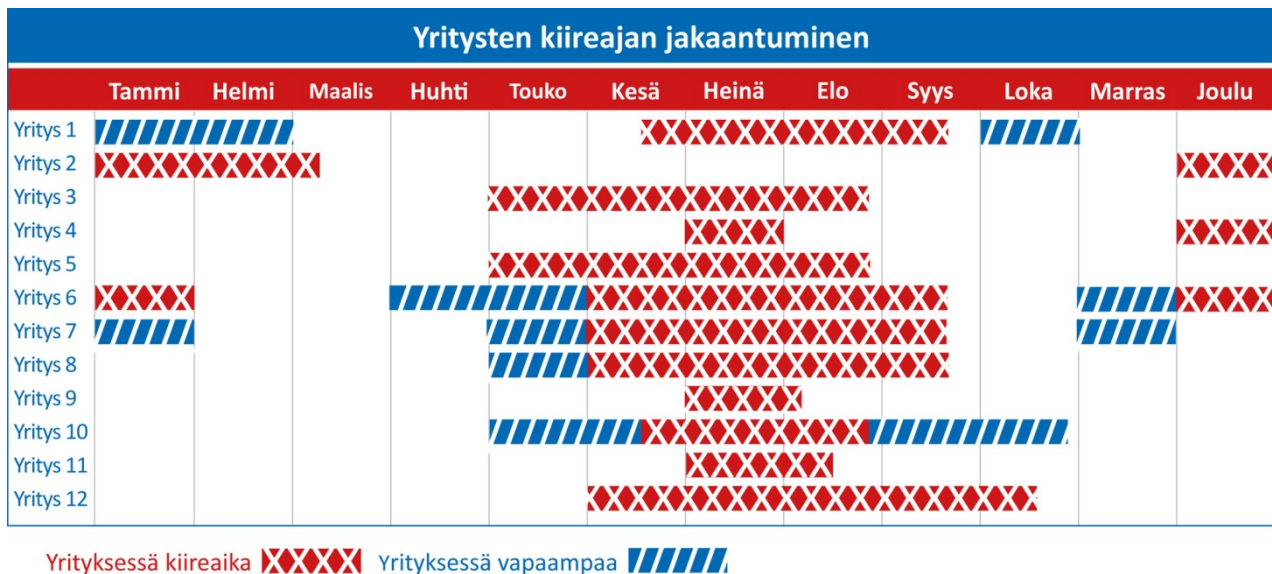
Taulukosta puuttuu Hossan kansallispuiston läheisyyteen vuonna 2018 aloittavan hyvinvointipalveluja tuottavan yrityksen tiedot. Yrityksen tarkoitus on tarjota luontoavusteista toimintaa erityisesti erityisryhmille, mutta myös muille matkailijoille. Palvelut rakennetaan koirien ja koiravaljakkoajelujen ja

kalastuspalvelujen ympärille Green Care -toiminnan hengessä. Lisäksi yksi runsaasti luonnontuotteita hyödyntävä, sauna- ja turvehoitoihin erikoistunut yritys palveli asiakkaita alueella, vaikka yrityksen kotipaikka sijaitsee kuntarajojen ulkopuolella, eikä siksi näy taulukoinnissa. Sopivia majoituspalveluja tuotetaan niin ikään kuntarajojen ulkopuolella Hossan kansallispuiston läheisyydessä.

On huomattava, että jotkut taulukon arvot eivät ole ehdottoman tarkkoja. Tämä johtuu siitä, että jotakin ohjelmalveluja, kuten marja- ja sieniretkiä, voi asiakkaan toiveesta järjestää useampikin yrittäjä kuin mitä haastatteluissa tuli suoraan ilmi. Samoin taulukossa esitetty ”ohjatut eräretket” voivat yrittäjistä riippuen sisältää esimerkiksi hiihtoa, vaellusta, melontaa tai metsästystä, vaikka yritys ei ole niitä suoraan eritellytkään. Lisäksi yritykset ovat kykeneviä järjestämään tarvittaessa – ja niin myös tekevät – räätälöityjä palveluja myös taulukon ulkopuolelta.

Yritysten kiireisin ajankohta sijoittuu pääasiassa kesäaikaan (Kuva 2). Kiireajan sijoittuminen kesään koskettaa lähes kaikkia yrityksiä, mutta etenkin majoitusta tarjoavat, Hossaan sijoittuvat yritykset olivat myyneet kapasiteettinsa täyteen kesä-, heinä- ja elokuun ajaksi. Vuosi 2017 oli luonnollisesti poikkeava kansallispuiston perustamisen vuoksi, mikä toi yli kaksinkertaisen määrän matkustajia alueelle edelliseen vuoteen verrattaessa. Lisäksi matkailuvuosi 2017 jatkui epätavallisen pitkään, syyskuulle asti.

Majoituspalveluja tuottavien yritysten lisäksi myös muut yrittäjät, kuten ruoka- ja opaspalveluja tarjoavat, sekä eläinten katseluun ja valokuvauksen mahdollistavat yrittäjät ovat kiireisimpiä kesäaikaan. Poikkeuksen edelliseen muodostaa muutama, talviaktiiviteetteihin keskittynyt yritys, joista osalla on muuta kuin matkailuun liittyvää yritystoimintaa kesäaikaan.

Kuva 2. Suomussalmen ja Hossan alueiden yritysten (yhteensä 12) kiireisimmän ja vapaamman ajan jakautuminen vuoden ajanjaksolla.

Alueella toimii kolme matkanjärjestäjää. Opaspalveluita välittää Suomussalmen Matkailutoimisto. Lisäksi noin 60 yrityksen verkosto, Idän Taiga ry, edistää alueen matkailualan yhteistoimintaa. Verkostossa on mukana jäseniä Kuhmon ja Suomussalmen alueelta, sekä Kainuusta ja Pohjois-Karjalasta. Idän Taiga ry:n hanke Wild Taiga on tuonut näyttävästi esille alueen matkailun mahdollisuuksia, lisännyt palvelutarjontaa ja edistänyt markkinointia ulkomailla.

Kulttuuripalvelut ja muut palvelut

Suomussalmen alueella leirikoulujen rikastuttamiseksi sopivia kulttuuripalveluja löytyy runsaasti. Alla on kuvattu yrittäjien ja toimijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa esiin nousseita mahdollisia palveluita ja toimijoita sekä niiden yhtymäkohtia leirikoulutoimintaan.

Soiva Metsä on metsään rakennettujen suurten soitinten kokoelma. Soittimia on noin 15 kappaletta. Soiva Metsä sijaitsee Suomussalmen Kaunisniemen harjulla, noin neljän kilometrin päässä kuntakeskuksesta ja puolen kilometrin päässä kesäteatterista. Soiva Metsä on kaikille avoin, ja sen yhteydessä on myös luontopolku. Soivaan Metsään on esteetön pääsy.

Hiljainen kansa on noin tuhannesta turvepäisestä hahmosta koostuva tilataideteos, joka sijaitsee 5. tien varressa noin 30 km Suomussalmelta Kuusamoon päin. Hiljaisen kansan vieressä sijaitsee kahvila, jossa on järjestetty aikaisemminkin leirikoulutoimintaa. Toimintaa on mainostettu Wild Taiga-sivuston kautta. Kahvilassa on tarjolla kierrätykseen liittyvää käsityötoimintaa, ja ruokatarjoilussa käytetään raikkaalla tavalla luonnonyrtejä ja -marjoja. Hiljainen kansa on ollut kansainvälisen kiinnostuksen kohteena yhtenä kiinnostavimmista matkailukohteista erikoisuutensa vuoksi vuonna 2017 ja alkuvuonna 2018.

Hiljaista kansaa ylläpitää työpaja Hanslankarit, joka vaatettaa tilataideteoksen kahdesti vuodessa. Niittykahvilassa jo kehitettyjen, leirikouluun sopivien ohjelmapalvelujen lisäksi leirikouluun osallistujat voisivat vaihtaa oman vaatteensa valitsemaansa vaatteeseen turvepäisen hahmon kanssa.

Kotiseutumuseo sijaitsee Suomussalmen kirkkoniemessä noin 12 kilometriä kuntakeskuksesta. Kotiseutumuseo koostuu useista vanhoista hirsirakennuksista ja lahjotetuista paikallishistoriasta, 1800 – ja 1900 – luvun alkupuoliskosta kertovista tavaroista. Museon pihapiirissä on viehättävä nuotiontekopaikka ja kahvila. Museolle on laadittu lähinnä lapsille suunnattu leikkimielinen sarjakuvaan perustuva tehtävärata sekä museon mediaopas, johon on niin ikään koottu museoon liittyviä tehtäviä. Molemmissa edellä mainituissa on hauska tavalla huomioitu lapset, esimerkiksi mediaoppaan ensimmäinen tehtävä on valita aiheeseen sopivat asut museon henkilökunnan opastuksella. Toistaiseksi tehtävät ovat saatavina vain suomen kielellä.

Kotiseutumuseon yhteydessä on järjestetty erialaista toimintaa, kuten lastenpäiviä ja teatteriesityksiä. Aluetta voi vuokrata esimerkiksi juhliin ja muihin tapahtumiin sekä ostopalveluiden järjestämiseen.

Raatteen tie ja museot tarjoavat kansallisesti ja kansainvälisesti kiinnostavan kohteen Suomussalmen ja Suomen sotahistoriaan. Raatteesta löytyy kotiruokapainotteinen ruokatarjoilu, useita sotahistoriaan liittyviä maastokohteita, näyttelyitä ja tilataideteos.

Teatteri Retikka, kesäteatteri ja Kino Retikka voivat tarvittaessa järjestää teatteriin ja draamaan liittyviä palveluja, teatteriin tutustumista ja puvuston palveluita leirikoululaisille. Teatteri Retikka sijaitsee kuntakeskuksessa ja kesäteatteri Kaunisiemessä, noin neljä kilometriä kuntakeskuksen ulkopuolella. Teatterin henkilökunnasta löytyy osaajia esimerkiksi englanninkieliseen draamatuokion järjestämiseen. Teatteri Retikan tarjonta voidaan linkittää kesäteatterin tapahtumiin esimerkiksi kesäteatterivierailulla, jos ajankohta on sopiva. Teatterin yhteydessä toimii elokuvateatteri.

Kirjasto tarjoaa vaihtuvia näyttelyitä.

Lisäksi kunnan alueelta löytyy kulttuuriin ja sivistykseen liittyvää osaamista, jotka voi toteuttaa osana leirikoulutoimintaa. Tämän hankkeen aikana keskusteluissa ovat nousseet esiin alla listassa olevat asiat.

Taideaineet, taidetyöpajat ja savityöt: Suomussalmen kuntakeskuksessa sijaitsee muun muassa savitöiden tekemiseen sopivat tilat (Kianta-opisto, Alvari). Toisaalta savitöitä voidaan tehdä ympäristöstä riippumatta, esimerkiksi rakupolttu onnistuu helposti siirrettävällä uunilla paikasta riippumatta. Savitöissä kannattaa ottaa huomioon töiden kuivumiseen ja polttuun vaadittava aika ohjelmapalvelua suunnitellessa. Taideaineet ja savityöt taipuvat eri teemoihin (esihistoria, luonto) laadittujen leirikoulujen sisältöön luontevasti. Lisäksi nämä toiminnot tuottavat mukavia itsetehtyjä, matkaan otettavia muistoesineitä leirikoululaisille.

Kianta-opiston kautta löytyy ammattitaitoisia sisällöntuottajia, kuten kielten- ja taideaineiden opettajia sekä draamakurssien vetäjiä useaan eri leirikouluteemaan.

Valokuvaus: Hankkeen aikana keskusteluissa esille nousi useasti luontovalokuvauksen antamat mahdollisuudet leirikoulutoiminnassa. Ohjaus ja opetus aktiiviseen, teknisesti ja visuaalisesti onnistuneeseen luontokuvaukseen, jossa päämääränä olisi esimerkiksi ryhmäytyminen, muistojen luominen ja yhteen kokoaminen leirikoulun päätteeksi, vaatii ammattimaisen opastuksen. Valokuvauksen kautta leirikouluun voi myös yhdistää opettavia elementtejä kuvattavista kohteista kuten kasveista, linnuista ja eläimistä. Luontovalokuvauksen ammattilaisia löytyy sekä Suomussalmen että lähikuntien alueelta.

Valokuvauksen hyödyt leirikoulussa alueen matkailun tunnettuuden kannalta ovat samat kuin matkailussa yleensäkin: helposti sosiaalisissa verkostoissa jaettavat valokuvat toimivat itsenäisesti matkailun markkinointikeinoina koko alueelle.

Muita alueelta löytyviä, keskusteluissa esiin tulleita leirikouluun sopivia sisältöjä on listattu alla.

Kiantama Oy on Suomussalmella toimiva, marjoihin ja niiden jatkojalostukseen perustuva perheyritys, jonka toiminta ja tuotteet ovat nousseet kiinnostuksen kohteeksi erityisesti hankkeen ulkomaalaisen yhteistyötahon puolesta. Mahdollinen vierailu edellä mainittuun yritykseen tukisi luonto- ja ympäristöteemaisen leirikoulun sisältöä.

Vanha Kurimo tarjoaa vanhan, rauhallisen paikallismiljööön ja on jo sinällään miellyttävä vierailupaikka. Vanhan Kurimon läheisyydessä on pieni luontopolku, jonka yhteyteen voi rakentaa elämys- tai tehtäväradan.

Kiantajärven risteily ja Turjanlinna kytketään Ilmari Kianto ja hänen herättämän kiinnostuksen ympärille. Ilmari Kianto on useammalle suomalaiselle tuttu, mutta ulkomaalaisten keskuudessa hän on enimmäkseen tuntematon, eikä siksi välttämättä herätä samanlaista kiinnostusta. Kiantajärven risteily voi toimia jo itsessään ulkomaalaisia houkuttavana ohjelmapalveluna.

Kylpylä, Jätkänpuiston uimaranta ja frisbeegolfrata antavat vapaata liikkumatilaa ja harrastusmahdollisuuksia esimerkiksi leirikoulun osallistujien itsenäisesti toteutettavana vapaa-ajan ohjelmana.

Kouluysteistyö ja muut yhteistyötahot

Useat ulkomailta Suomeen saapuvat leirikoululaisryhmät ovat kiinnostuneita suomalaisesta koulujärjestelmästä yhdistettynä paikallisiin ihmisiin tutustumiseen. Leirikoulu ryhmien kouluvierailut lähtevät liikkeelle siten, että ulkomaalainen ryhmä välittää kiinnostuksensa vierailusta matkanjärjestäjälle, joka etsii vierailun vastaanottamiseen halukkaan suomalaisen koulun. Kouluvierailujen lisäksi ulkomaalaiset ryhmät ovat kiinnostuneita yhteisistä tapahtumista suomalaisten kouluryhmien kanssa, jotka voidaan toteuttaa leirikoulussa. Sekä vierailun vastaanottaminen että yhteiseen leirikoulutapahtumaan osallistuminen on kouluille ja niiden opetushenkilökunnalle täysin vapaaehtoista toimintaa, jonka tapahtuu opetushenkilökunnan työajalla ilman opettajille annettavaa erilliskorvausta.

Useat opettajat näkevät vierailut ja yhteisiin tapahtumiin osallistumisen kasvattavana ja oppilaiden kannalta hyvänä. Kuitenkin on muistettava, että opettajien ensisijainen tehtävä on opetussuunnitelmien mukaisen opetuksen antaminen. Opettajille annettujen opetustavoitteiden saavuttaminen aiheuttaa aikataulupaineita, joten ylimääräiseen toimintaan osallistumiseen normaalin koulutyön ohella ei välttämättä jää aikaa.

Kouluysteistyötä voidaan kehittää kansainvälisen ystäväkoulutoiminnan kautta, joka tuli myös hankkeen aikana esille. Ystäväkoulutoiminnan tavoitteet ovat kuitenkin muu kuin kaupallinen toiminta, eikä sovi sellaisenaan matkanjärjestäjän markkinoimaan leirikouluun. Jotkut koulut tai opetushenkilökunta tekee yhteistyötä matkanjärjestäjien kanssa tuottamalla opetusta, kurseja tai tehtäviä, joiden suorittamisesta voi saada standardin mukaiset suoritusmerkinnät. Tällaisia merkintöjä saa esimerkiksi ulkomailla ”educational student tour”-konseptin alla myytävillä matkoilla. Suoritusmerkinnät voivat olla myyntivaltti ulkomaalaisille myytävillä leirikoulumarkkinoilla, sillä se kertoo toiminnan luotettavuudesta ja pätevyydestä. Matkanjärjestäjän tai leirikouluja myyvän yrittäjän kannalta suoritusmerkinnät voivat olla kuitenkin hankalasti toteutettavissa, sillä ne eivät kuulu koulujen tai opetushenkilökunnan ensisijaisiin toimintoihin.

Suomussalmen alueella toimii kolme perusopetusta antavaa koulua ja yksi lukio. Keskusteluissa on tullut ilmi, että mahdolliset kouluvierailut ovat kiinnostavia ja tervetulleita, mikäli vierailun ajankohta on sopiva. Leirikouluja järjestävän yrittäjän kannattaa kuitenkin muistaa, että kouluvierailut ovat – sanotaan se vielä kerran – täysin vapaaehtoisuuteen ja korvauksettomuuteen perustuvaa toimintaa kouluilla. Siksi vierailun mahdollisuus kannattaa tarkistaa hyvissä ajoin ja suunnitella vierailun sisältö siten, että se palvelee myös vierailun kohteena olevan koulun opintosuunnitelmaa sekä opettajien toiveita ja tarpeita.

Suomussalmen alueella mahdollisia yhteistyökumppaneita, jotka ovat nousseet esille hankkeen aikana, ovat muun muassa Metsähallituksen luontopalvelut. Hossan kansallispuiston luontoa ja kulttuuriperintöä on esitetty Metsähallituksen erikoissuunnittelija Riitta Nykäsen opettajille ja muille leirikoulun

suunnittelijoille ja toteuttajille suunnatussa koosteessa (Riitta Nykänen: 10 000 vuotta maan, puun ja ihmisen elämää Hossassa – Leirikoulu ja kouluvierailuohjelma. Metsähallitus, Luontopalvelut. Julkaisematon leirikoulaineiston kokeiluversio). Metsähallitus ylläpitää Hossan kansallispuiston luontokeskusta, joka on itsessään mielenkiintoinen leirikoulun vierailukohde. Lisäksi Metsähallituksen hallinnoimalla maalla voidaan harjoittaa geokätköilyä. Metsähallituksen mobiililupa-käytäntö mahdollistaa jokamiehenoikeuksiin kuulumattomien luonnontuotteiden keruun ja hyödyntämisen leirikoulutoiminnassa.

Muita esille nousseita yhteistyötahoja on Rajavartiostolaitos, Suomen latu, kalastusjärjestöt, ympäristökeskus, kunta ja poropalkiskunnat. Muita paikallisia yhdistyksiä ja mahdollisia yhteistyötahoja ovat muun muassa 4H-yhdistys, Suomussalmen Näyttämöyhdistys ry, Kiannan voima ry tai Suomussalmen Kalevalaiset Naiset.

Luonto ja luonnontuotteet matkailupalveluissa

Luonto on selkeästi esillä alueen palvelutarjonnassa. Luonto tuodaan esille luonnon puhtautta ja kauneutta sekä erähenkisyttä korostavilla kuvauksilla yrityksen toiminnassa. Luonto on läsnä kaikissa ohjelmopalveluissa, joko luontoon tai luonnontuotteisiin kohdistuvana tai luontoympäristössä itsessään tapahtuvana aktiviteettina.

Vaikka luonto olikin läsnä ohjelmopalveluissa, luonnontuotteiden näkyvyys oli heikompaa. Selkeimmin luonnontuotteet olivat esillä alueen ruokapalvelussa. Kaikki ruokapalvelut käyttävät ainakin jossakin määrin paikallisia luonnontuotteita, kuten marjoja tai sieniä. Tyypillisimmät tuotteet olivat marjat, marjamehut, hillot (etenkin puolukka), marjakiisselit ja sienisäilykkeet. Luonnosta saatavaan, mutta luonnontuotteiden viralliseen määritykseen kuulumattomaan, paikallisen kalan ja riistan, käyttö ruokapalveluissa oli myös näkyvää. Kalaruuista tavallisia olivat mm. muikut ja hauki.

Haastatteluissa ilmeni, että yrittäjät olivat ylpeitä ruokapalveluissa käyttämistään raaka-aineista. Usea yrittäjä poimi itse tai osti paikalliset marjat ja sienet sekä säilöi ja valmisti jatkojalosteet myöhempään

käyttöön. Muutama yrittäjä myös myi keräämiään marjoja matkailijoille. Kaikki haastateltavat pitivät tärkeänä kainuulaisen ja suomalaisen ruokaperinteen näkyvyyttä tarjonnassaan, olipa kysymyksessä ulkomaalainen tai kotimainen asiakas. Toisaalta, vaikka omaa ruokaperinnettä haluttiinkin kunnioittaa, oli yrittäjillä myös omakohtaista kokemusta ulkomaalaisten toiveista ja tarpeista ruokatarjonnassa.

Muita luonnontuotteita käytettiin matkailupalveluissa hyvin vähän. Yksi ohjelmapalveluja tarjoava yritys mainitsi tarjonneensa pakuriteetä osana palveluaan.

Ehdotuksia luonnontuotteiden käytöstä

On selvää, että luonnontuotteiden osuutta matkailupalveluissa voisi lisätä ja monipuolistaa. Alle on kerätty ehdotuksia luonnontuotteiden käytön lisäämisestä alueen matkailupalveluissa ja leirikoulutoiminnassa.

Opastettujen luonnonmarjojen ja -yrttien sekä sienien keruu puhtaassa luonnossa ohjelmapalveluna on nousussa. Tällaisten retkien järjestäminen on suhteellisen helppoa asiantuntevan oppaan järjestämänä. Marjojen ja yrttien keruun yhteydessä ohjelmapalveluun voidaan liittää ruuan valmistus tai säilöntä itse poimitusta raaka-aineesta. Perinteisen ”eräkokkailun” tai nuotioruokailun rinnalle voitaisiin järjestää ruuanlaittokursseja ja omien hillojen valmistusta, mutta tällainen toiminta vaatii omat keittiötilat. Luonnonyrttejä ja marjoja voidaan myös jatkojalostaa pienimuotoisesti esimerkiksi ihovoiteiksi.

Puhtauteen liittyen myös luomuviljelyyn ja luomutiloihin tutustuminen osana järjestettyjä retkiä voisi kiinnostaa etenkin ulkomaalaisille suunnatuissa leirikoulukokonaisuuksissa.

Kainuu tunnetaan nälkämaana siihen liittyvästä pettuleipäkulttuurista. Edellisinä vuosikymmeninä pettuleipäkulttuuria on kehitetty ja sen arvo Suomussalmen ominaispiirteenä on nostettu esiin. Alun innostuksen jälkeen pettuleipä ja siihen liittyvät toiminnot, kuten pettujauhojen valmistus, on jäänyt vähemmälle huomiolle. Tätä osaamista ja ominaispiirrettä voisi korostaa ja kehittää alueen palvelutarjonnassa.

Saunapalvelujen yhteydessä voidaan käyttää saven ohella lukuisia yrttejä ja marjoja muun muassa uutteina, hauteina ja ruokapalveluissa. Suomussalmen alueella on toistaiseksi vain vähän yrittäjyyttä tuottamassa saunapalveluja, vaikka näiden palvelujen kehitys ja kysyntä on keskeisessä osassa koko Suomen matkailun kehittämisessä.

Vahvuudet ja kehittämisen kohteet

Hankkeen aikana haastatteluissa ja muissa keskusteluissa kirkastui useita alueen vahvuustekijöitä ja mahdollisuuksia, mutta toisaalta myös kehittämisen kohteita. Alueen yrittäjillä ja muilla toimijoilla valitsee samansuuntainen näkemys alueen matkailun tilanteesta. Alueella nähdään suuria mahdollisuuksia etenkin luontopainotteisessa matkailun kehittämisessä. Alueen yrittäjät ovat hyvin tietoisia Hossan kansallispuistostatuksen antamasta lisäarvosta koko alueelle, mikä näkyy vahvana haluna toiminnan kehittämisessä.

Ehdoton vahvuus koko alueelle on luonto, puhtaus ja erämaisuus. Hyviä vaellus- ja maastoreittejä löytyy koko kunnan alueelta. On selvä, että Hossan saama kansallispuistostatus nostaa alueen kiinnostavuutta. Hossan mahdollisuudet, Julma-Ölkky ja Värikalliot, ovat hyviä maastokohteita ja -reittejä ja antavat mahdollisuuden korostaa opettajien parhaaksi luontoleirikouluun sopivaa elementtiä (luonnonsuojelu, ekologia ja kestävä kehitys). Hossan luontokeskus nousi selvästi esille yhtenä leirikoulun vierailukohteena. Hossan alueen esteettömyys koettiin keskusteluissa vahvuutena. Muita huomionarvoisia piirteitä Hossan alueelta ovat vesistöt sekä kytkökset esihistoriaan ja geologiaan. Suomussalmen alueelta löytyy myös

ohjelmanpalvelujen järjestäjiä, joilla on osaamista ja halukkuutta kehittää esihistoriaan ja arkeologiaan liittyviä elämyksiä.

Lisäksi keskusteluissa nousi esille Säynäjänsuo maastokohteena. Säynäjänsuo on osa Matalasuon soidensuojelualuetta, joka on yksi linnustoltaan Kainuun edustavimmista, lähes luonnontilainen avosualue. Alue sijaitsee noin 10 kilometriä kuntakeskuksesta ja sinne on rakennettu noin 9 kilometrin, helppokulkuinen polku. Reitin varrelta löytyy suuri laavu, jolla voi järjestää maastoruokailun suurellekin ryhmälle.

Koko alueen erikoisuutena on sekä Suomen että koko Euroopan mittakaavassa on mahdollisuus villieläinten, erityisesti karhujen, katseluun ja valokuvaukseen. Ohjattu ja asiantuntijan opettama valokuvaus ja siihen kytketyt toiminnot (kasvien, eläinten ja hyönteisten tunnistus sekä maisemakuvaus, sekä kuvien käyttö leirikoulujen dokumentoinnissa) voi toimia tulevaisuudessa vahvana houkuttimena leirikoulutoiminnassa. Hossan kansallispuiston alueella kirkkaat vesistöt mahdollistavat myös vedenalaisen valokuvauksen, mikä antaa alueelle erityisen vahvuusalueen. Ohjatun valokuvauksen hyödyt voivat kertautua sosiaalisen median kautta alueen tunnettuuden lisääntymisenä. Metsähallitus on kartoittanut osana Land of National Parks -hanketta matkailijoille kiinnostavimmat valokuvauspaikat Hossan kansallispuiston alueella.

Raatteen tie on ehdoton vahvuus koko alueelle. Raatteen tie tarjoaa katsauksen Suomen sotahistorian tärkeimpiin tapahtumiin ja on usealle matkailijalle itsessään jo syy pysähtyä Suomussalmella. Leirikoulutoiminnassa Raatteen tien historia voidaan kytkeä rauhankasvatukseen. Venäjän rajan läheisyys on kiinnostava etenkin Euroopasta saapuville ryhmille. Venäjän rajan läheisyys löytyy matkailukohteena myös Hossan yhteydessä.

Tällä hetkellä Hiljainen kansa -tilataideteos 5. tien varrella on saanut erikoisuudellaan paljon huomiota niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Tätä nostetta kannattaa hyödyttää leirikulutoiminnassakin, etenkin kun tilataideteoksen yhteydessä sijaitsee valmiina ruoka- ja ohjelmanpalveluja tuottava kahvilaravintola.

Luontoleirikoulun mahdollisena ohjelmana on yritysvierailu Kiantaman marjanjalostusyritykseen. Tämä vaihtoehto nousi esille etenkin ulkomaalaisen yhteistyökumppanuuden kautta. Yritysvierailulla on suora yhteys suomalaiseen, puhtaaseen luontoon ja sieltä saataviin raaka-aineisiin.

Kyselyjen perusteella ulkomaalaiset olisivat kiinnostuneet poroista ja niihin liittyvistä aktiviteeteista. Tällä hetkellä Suomussalmen alueella matkailijoille tarjotaan vain vähän tilaisuuksia poroihin liittyen, vaikka mahdollisuudet olisivat enemmän kuin hyvät.

Keskusteluissa mainittiin myös kehittämisen kohteita. Yksi näistä oli majoituksen tasokkuus: alueella on useita leirikouluun sopivia majoitustiloja, mutta korkealuokkaisia, kahden hengen huoneita suihkuineen tarjoavia majoituspalveluita ei oikein ole saatavilla. Suomussalmen kunta on laatinut uusia kaavoitussuunnitelmia, joiden puitteissa majoituspalveluihin voidaan kohdentaa uusia investointeja. Toimivat ja laadukkaat majoituspalvelut ovat pohja koko alueen matkailun kehittämiseksi. Lisäksi yrityskentästä löytyy vain vähän ruokapalveluja tuottavia yrityksiä, jotka tarjoaisivat palveluja myös iltapäivään. Tämä ongelma koskee kaikkia matkailijoita koko alueella, mutta etenkin Hossassa, jonka kävijämäärät ovat nousseet huomattavasti edellisvuosista.

Toinen kehittämisen kohde on saapuminen ja liikkuminen alueella. Hossa sijaitsee Kuusamon vaikutuspiirissä, ja Hossan alueen saavutettavuus on parantunut Kuusamon lentokentän ja lentoliikenteen

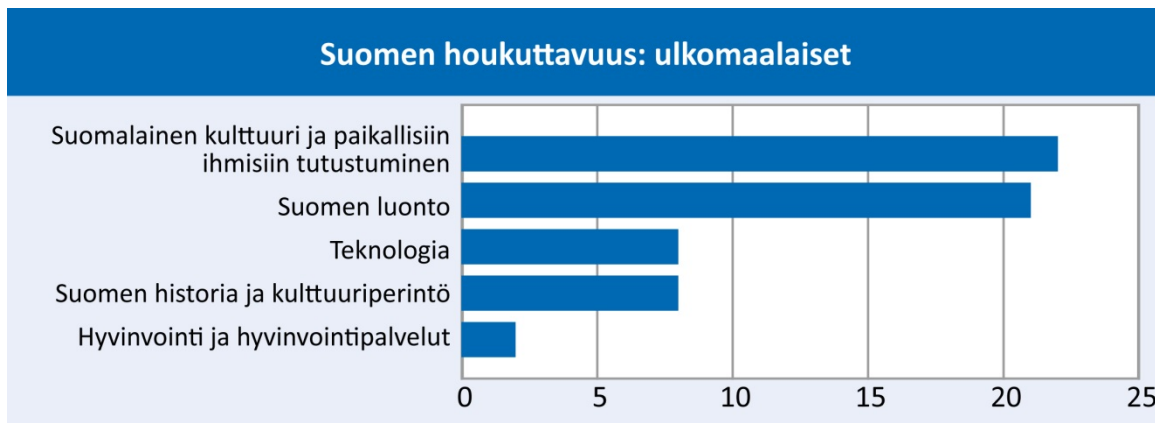
kehittymisen myötä. Vastaavaa positiivista kehitystä ei ole havaittavissa Kajaanin lentokentän toiminnassa. Vaikka saapuminen on helpottunut Kuusamoon, julkinen liikenne Hossaan ja Suomussalmelle suunnalle on heikkoa ja vaatii kuljetuksen. Lisäksi liikkuminen Hossan kansallispuiston alueen sisällä ja liikkuminen Hossasta esimerkiksi Raatteeseen, vaatii omat kuljetukset.

Matkailun ohjelmalvelut yleensä, mutta etenkin lapsille ja nuorille kohdennetut, voivat vaatia erityisosaamista. Leirikoulupalveluissa vaadittava erityisosaaminen vaihtelee kohderyhmän ja painotuksen mukaan. Ulkomaalaisille kohdennettu leirikoulu luonnollisesti vaatii vähintään englannin kielen osaamista, mutta sen lisäksi ohjaajan tai oppaan olisi hyvä hallita perustiedot esimerkiksi kasvillisuudesta, eläinten tunnistuksesta ja käyttäytymisestä tai tähtitaivaan kartasta. Lisäksi yleinen paikallistuntemus kulttuurin ja historian osalta olisi suotavaa. Toisaalta oppaan ei suinkaan tarvitse olla kävelevä tietokirja, eikä tiedollisten oppien tarvitse olla liian syvällisiä.

Kyselyt

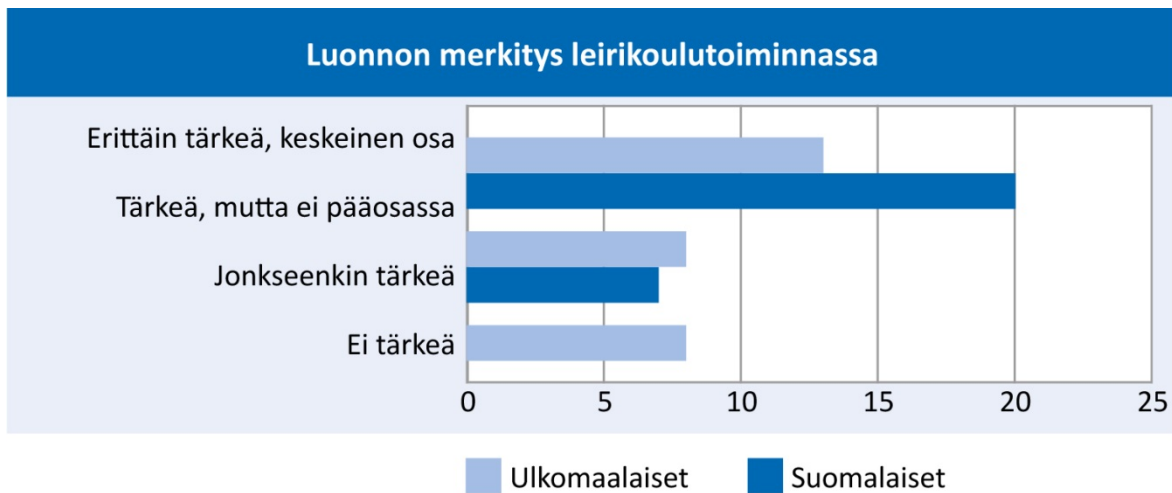
Opettajien mielipiteitä onnistuneen leirikoulun sisällöstä kartoitettiin kyselyillä. Vastauksia saatiin yhteensä 53 kappaletta, joista 26 oli suomalaista ja 27 ulkomaalaista. Ulkomaalaisista 25 oli kiinalaisia. Kyselyt laadittiin pääosin samanlaisiksi suomalaisille ja ulkomaalaisille. Koska osa kysymyksistä ja tuloksista eroavat osittain toisistaan, ne esitetään erillisinä kuvina.

Kysyttäessä Suomen vetovoimatekijöitä leirikoulun toteuttamiskohteina, ulkomaalaiset nostivat esiin suomalaisen kulttuurin ja paikallisiin ihmisiin tutustumisen korkeimmalle sijalle (Kuva 3). Myös Suomen luonto koettiin kiinnostavana. Muita taulukon ulkopuolelta esiin nousseita asioita oli Suomen koulujärjestelmä ja suomalaiset koulut. Suomessa kiinnostaa myös puhtaus ja turvallisuus verrattuna muihin leirikohteina suosittuihin maihin, kuten Ranskaan ja USA:han.

Kuva 3. Ulkomaalaisten maininnat Suomen vetovoimatekijöistä leirikoulun sijaintipaikkana.

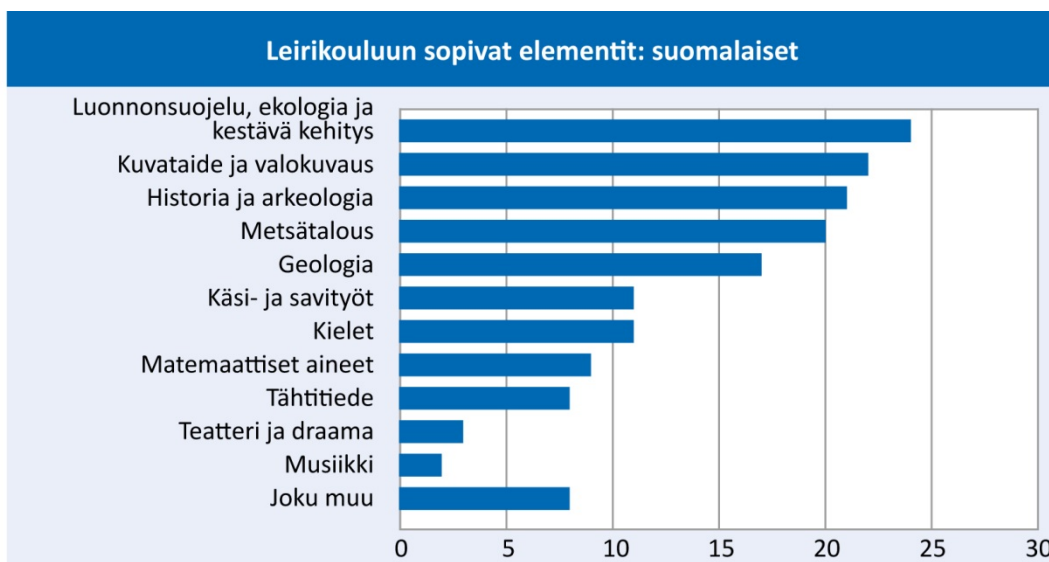
Suurin osa suomalaisista opettajista, 20 vastanneesta, koki luonnon roolin erittäin tärkeäksi, keskeiseksi osaksi onnistuneessa leirikoulutoiminnassa (Kuva 4). Ulkomaalaisten vastauksissa luonnon merkitys leirikoulutoiminnassa jakautui tasaisemmin, mutta luonnon merkitys kuitenkin painottui tärkeäksi.

Kuva 4. Luonnon merkitys onnistuneessa leirikoulutoiminnassa ulkomaalaisille ja suomalaisille opettajille lähetetyn kyselyn mukaan.

Opettajilta kysyttiin heidän mielestään parhaiten luontopainotteiseen leirikouluun soveltuvia tiedollisia tai taidollisia sisältöjä. Suomalaisten mielestä parhaiten luontopainotteiseen leirikouluun sopivat luonnonsuojeluun, ekologiaan ja kestäväan kehitykseen liittyvät teemat (Kuva 5). Paljon mainintoja saivat myös kuvataide ja valokuvaus sekä historia ja arkeologia. Metsätalouden esiin tuomista leirikouluissa pidettiin myös hyvänä ajatuksena. Vähiten mainintoja saivat teatteri ja draama sekä musiikki.

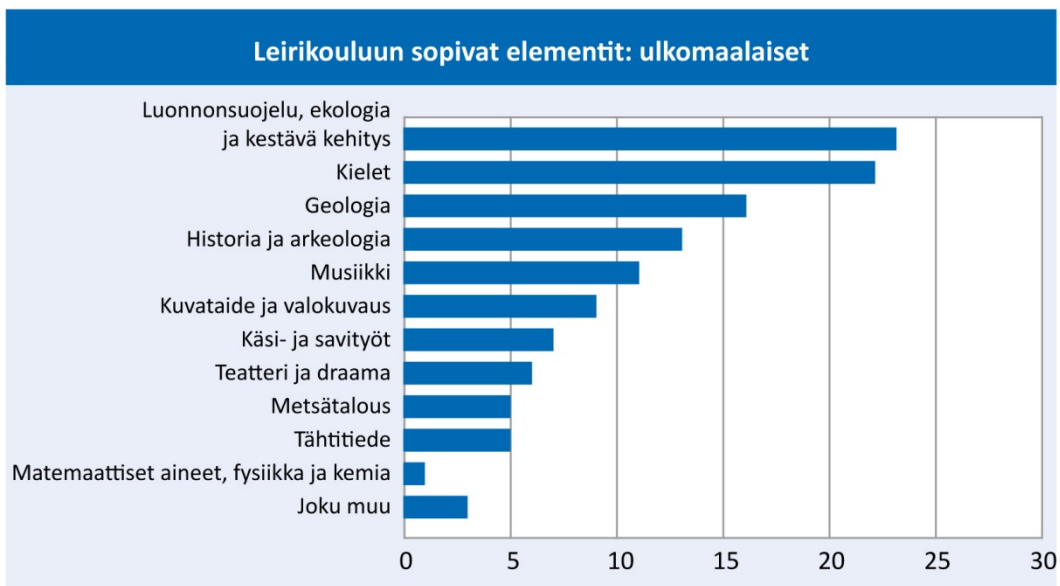
Kysymyksenasettelun ulkopuolelta kysymykseen vastattiin ”joku muu” kahdeksan kertaa. ”Joku muu” sisältää maininnat: biologia sekä kalatalous, porotalous, liikunta, toiminnallisuus, vesistöt ja ruuan valmistus.

Kuva 5. Suomalaisten opettajien mielipiteiden mukaiset, luontoleirikouluun sopivat taidolliset ja tiedolliset sisällöt suosituimmusjärjestyksessä.

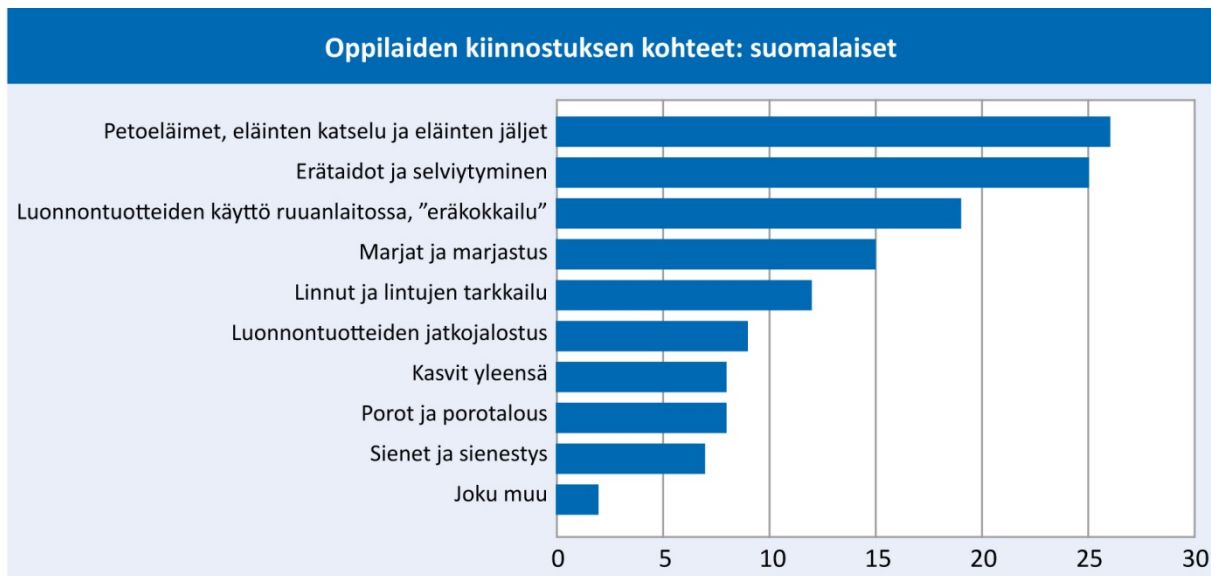
Myös ulkomaalasten vastauksissa luonnonsuojelu, ekologia ja kestävä kehitys nousi parhaimmin sopivaksi osaksi leirikoulutoiminnassa (Kuva 6). Erona suomalaisiin vastauksiin, ulkomaalaiset pitivät kielten opetuksen yhdistämistä leirikouluun toimivana. Ulkomaalaisten vastauksissa myös geologia, historia ja arkeologia, musiikki ja suomalaistenkin vastauksissa toisella sijalla oleva kuvataide ja valokuvaus, herätti kiinnostusta. Ulkomaalaiset pitivät matemaattisia aineita huonoiten leirikoulukokonaisuuteen sopivana.

Kohdassa ”joku muu” mainittiin muun muassa sosiaalisten kykyjen oppiminen ja paikalliseen kulttuuriin tutustuminen. Lisäksi kommentteissa korostettiin, että lapset ja nuoret ovat opiskelleet jo koko lukuvuoden, ja koulumaisen opetuksen merkitys tulisi olla vähäinen. Koulumaisen opetuksen sijaan lapsille ja nuorille tulisi tarjota hyviä muistoja tuottavia aktiviteetteja, jotka saisivat palaamaan alueelle vielä myöhemminkin.

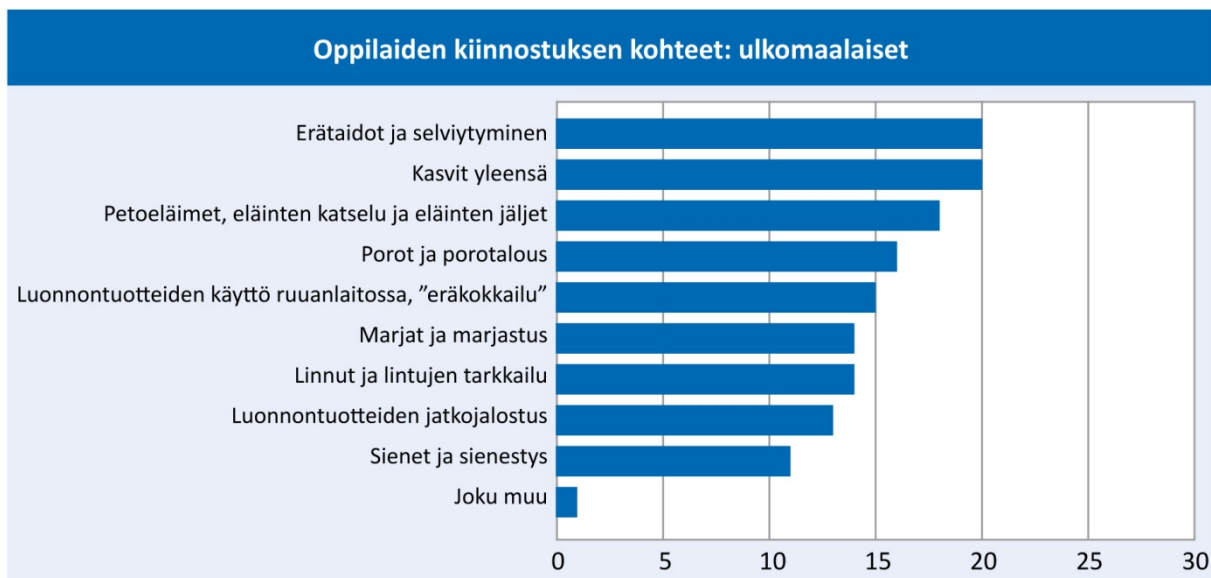
Kuva 6. Ulkomaalaisten mielipiteiden mukaiset, luontoleirikouluun sopivat taidolliset ja tiedolliset sisällöt suosituimmuusjärjestyksessä.

Opettaja pyydettiin arvioimaan oppilaidensa kiinnostuksen kohteita (Kuvat 7 ja 8). Lähes kaikki suomalaiset opettajat arvioivat oppilaidensa olevan kiinnostuneita eläinten katselusta ja eläinten jälkiin tutustumisesta (Kuva 7). Lisäksi opettajat arvioivat suomalaisten oppilaiden olevan kiinnostuneita erätaidoista ja metsässä selviytymisestä ja siihen liittyvästä luonnontuotteiden käytöstä ruuanlaitossa. Vähiten suomalaisia oppilaita arveltiin kiinnostavan sienet ja sienestys. Muita, taulukon ulkopuolelta ja kohtaan ”joku muu” sijoittuvia kiinnostuksen kohteita olivat luonto elämyksenä (erätulet, pimeys ja hiljaisuus) ja luonnontaide.

Kuva 7. Suomalaisen opettajan arvio oppilaidensa kiinnostuksen kohteista.

Ulkomaalaisten, kuten suomalaistenkin, oppilaiden arveltiin olevan kiinnostuneita erätaidoista ja luonnossa selviytymisestä (Kuva 8). Ulkomaalaisten oppilaiden arveltiin olevan kiinnostuneita kasveista, petoeläimistä ja poroista sekä niihin liittyvistä seikoista. Myös luonnontuotteiden käyttö ruuanlaitossa, nuotiolla ruokailu ja "eräkokkailu" koettiin kiinnostavana. Ulkomaalaisia, samoin kuin suomalaisia oppilaita arveltiin kiinnostavan vähiten sienet ja sienestys. Kohdassa "joku muu" mainittiin suunnistus.

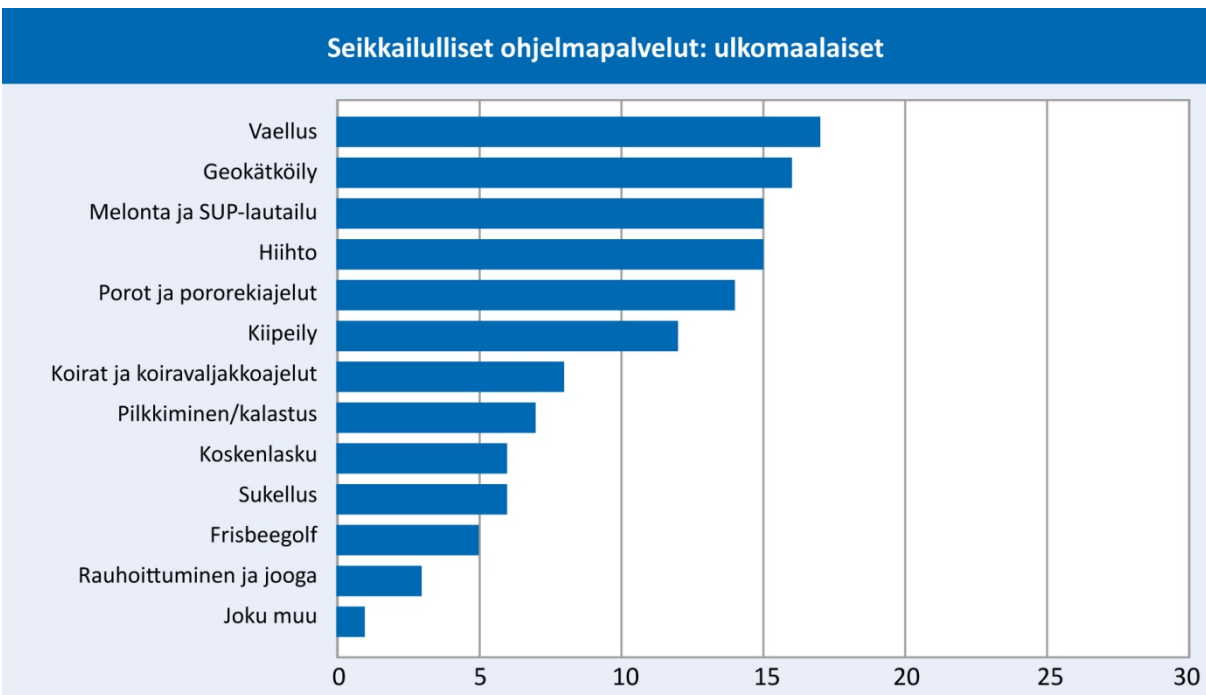
Kuva 8. Ulkomaalaisten opettajan arvio oppilaidensa kiinnostuksen kohteista.

Suomalaisten opettajien mielestä vaellus sopii parhaiten luontoon perustuvan leirikoulun ohjelmaksi (Kuva 9). Muita sopivia ohjelmaksi ovat melonta ja SUP-lautailu sekä geokätköily. Vähiten ohjelmaksi kiinnostusta herätti hiihto ja frisbeegolf. Opettajien antamien kommenttien mukaan ohjelmaksi valinnoissa on painottunut myös turvallisuuden vaikuttavat seikat. Esimerkiksi sukelluksen yhteydessä mainittiin epävarmuus ja -tietoisuus vakuutusten riittävästä.

Kuva 9. Suomalaisen opettajien mielipiteen mukainen paremmuusjärjestys seikkailullisille ohjelmapalveluille.

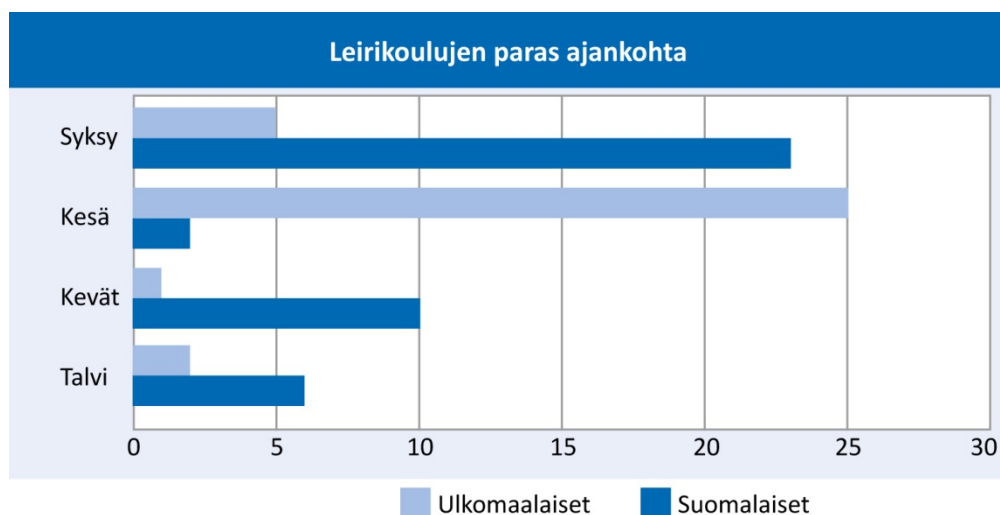
Ulkomaalaisten mielestä mielenkiintoisimpien ohjelmapalvelujen kärki on täsmälleen sama kuin suomalaisten (Kuva 10): kiinnostavimmat ohjelmapalvelut ovat vaellus, geokätköily sekä melonta ja SUP-lautailu. Hiihto sekä porot ja poroajelut olivat korkeammalla suosituissa ohjelmapalvelujen listassa kuin suomalaisilla. Ulkomaalaisten ohjelmapalvelujen toivelistalla matalimmat pisteet saivat frisbeegolf sekä rauhoittuminen ja jooga.

Kuva 10. Ulkomaalaisten mielipiteen mukainen paremmuusjärjestys seikkailullisille ohjelmapalveluille.

Suomalaisten opettajien mielestä paras leirikoulun ajankohta on syksy, ulkomaalaisten mielestä kesä (Kuva 11). Suomalaisten kommentteissa ajankohta määritettiin vielä tarkemmin alkusyksyyn sopivaksi. Koettiin, että syksyllä on miellyttävimmät sääolosuhteet, luonnossa on paljon tutkittavaa, ja että aika on sopiva etenkin luokan ryhmytymisen kannalta. Toiseksi suosituimmaksi ajankohdaksi suomalaisten opettajien mukaan valikoitui kevät. Kommenttien mukaan kevät on kouluvuoden huipennus, johon sopii vapaamuotoinen retkeily.

Kesä nousi ulkomaalaisten perusteluissa parhaaksi leirikoulun ajankohdaksi muun muassa seuraavista syistä: Lapsilla on pitkä kesäloma, joten matkustamiseen olisi hyvin aikaa. Liikkuminen ja aktiviteetit ovat miellyttävämpiä, monipuolisia ja matkatavaroiden ja vaatteiden tarve ei ole kesällä niin suuri kuin muulloin. Sääolosuhteet ovat kesällä miellyttävämmät Suomessa kuin Kiinassa ja luonto rehevä. Ulkomaalaiset pitivät syksyä toiseksi parhaana vaihtoehtona kesän jälkeen. Myös talvilomalla oltiin valmiita matkustamaan, mutta kesää huomattavasti vähemmän. Kommentteissa lumi mainittiin mukavana leikkipaikkana.

Kuva 11. Opettajien vastaukset parhaasta leirikoulun ajankohdasta.

Kysyttäessä opettajien mielipidettä leirikoulun parhaasta ryhmäkoosta, vastaukset jakaantuivat alla olevan taulukon mukaisesti (Taulukko 2). Suomalaisille sopii suuremmat, jopa 20 oppilaan ryhmäkoot, kun taas ulkomaalaisten mielestä hieman pienemmät ryhmäkoot ovat paremmat. Suomalaiset ovat oletettavasti valinneet sopivan ryhmäkoon keskimääräisen luokkakoon mukaan, kun taas ulkomaalaiset mukavimman matkustusryhmäkoon mukaisesti.

Taulukko 2. Suomalaisten ja ulkomaalaisten opettajien mielipiteiden mukaiset, suositeltavat leirikoulun ryhmäkoot.

Ryhmäkoko	Mainintojen määrä	Ryhmäkoko	Mainintojen määrä
Suomalaiset		Ulkomaalaiset	
alle 10 henkeä	0	alle 10 henkeä	14
10 – 15 henkeä	7	10 – 15 henkeä	10
15 – 20 henkeä	1	15 – 20 henkeä	0
20 henkeä	10	20 henkeä	1
yli 20 henkeä	5	yli 20 henkeä	0

Yli 20 henkeä sopivaksi ryhmäkooksi valinneet muistuttivat kommentteissaan, että suurten ryhmien ohjaamiseen on varauduttava myös suuremmalla ohjaajien määrällä.

Sekä suomalaisten että ulkomaalaisten vastaukset opetuksen ja vapaa-ajan suhteesta leirikoulun sisällössä jakaantuivat tasaisesti. 14 vastaajaa (8 suomalaista, 6 ulkomaista) kannatti opetuksellisen osuuden ja vapaa-ajan jakautumista tasan (50 – 50 %). 15 vastaajaa (6 suomalaista, 9 ulkomaalaista) painotti enemmän opetukseen käytetyn ajan osuutta ja 12 vastaajaa (6 suomalaista, 6 ulkomaalaista) vapaa-ajan osuutta. Yhteistä kuitenkin vastauksille oli se, että suhdeluista riippumatta painotettiin sekä opetukseen että vapaa-aikaan liittyvän toiminnan mielekkyyttä ja soveltuvuutta. Myös vapaa-ajalle toivottiin ohjattua toimintaa.

Suomalaisten ja ulkomaalaisten vastauksissa oli vaihtelua kysyttäessä sopivaa leirikoulun pituutta (Taulukko 3). Suomalaisten opettajien kommenttien mukaan sopivaan pituuteen vaikuttaa oppilaiden ikä: nuorimmille lapsille suunnatut leirikoulut voivat kestää yhden päivän, kun taas vanhemmille oppilaille suunnattu leirikoulu voi kestää parikin viikkoa. Sopivimmaksi leirikoulun pituudeksi suomalaiset mainitsevat alle viikon mittaisen leirikoulun. Ulkomaalaiset sen sijaan ovat halukkaampia viettämään pitempiä, jopa kahden viikon mittaisia leirikouluja. Tämä on luonnollista pitempien matkojen takia, ja siksi, että matkattuaan kerran päämäärään, siellä ollaan halukkaampia viettämään aikaa ja näkemään enemmän.

Taulukko 3. Leirikoulun sopiva pituus suomalaisten ja ulkomaalaisten mielestä.

Leirikoulun pituus	Mainintojen määrä	Leirikoulun pituus	Mainintojen määrä
Suomalaiset		Ulkomaalaiset	
alle viikko	13	alle viikko	2
1 viikko	8	1 viikko	5
1-2 viikkoa	3	1-2 viikkoa	12
2 viikkoa	0	2 viikkoa	5

Suomalaisten opettajien mielestä yhden aktiviteetin suositeltu pituus riippuu niin ikään ikäryhmästä: alakoululaisille suunnattu aktiviteetti voisi kestää 1 – 2 tuntia, vanhemmille 3 – 6 tuntia. Lisäksi aktiviteetti vaikuttaa pituuteen, esimerkiksi vaellus tai melontaretki voi kestää koko päivän. Ulkomaalaiset suosivat lyhyempää pituutta yhdelle aktiviteetille: ulkomaalaisista vastaajista 17 kannatti aktiviteetin pituudeksi 1 – 2 tuntia ja 7 tätä pidempää aktiviteettiä. Myös ulkomaalaisten kommentteissa huomioitiin yksittäisen aktiviteetin luonteen vaikutus aktiviteetin toivottavaan pituuteen.

Suomalaisista vastaajista noin puolet piti leirikoulun sopivaksi kohderyhmäksi ala- ja yläkoululaisia, puolet oli sitä mieltä, että leirikoulu sopii kaikille. Ulkomaalaisista vastaajista 20 piti parhaana ikäryhmänä yläkoululaisia, 13 alakoululaisia ja vain 2 lukioikäisiä nuoria. Lukioikäisten osallistumista leirikoulutoimintaan sekä Suomessa että Kiinassa rajoittaa opetussuunnitelmien tiukka aikataulu ja loppukuulusteluihin valmistautuminen.

Erityisesti ulkomaalaisten vastauksissa korostettiin turvallisuutta: leirikouluihin toivottiin selkeitä ohjeita sen suhteen, mitä voi tehdä ja mikä puolestaan on ehdottoman kiellettyä. Olisi hyvä, jos ulkomaalaisille koululaisille voitaisiin kertoa jo etukäteen tärkeimmät kansalliset ja paikalliset turvallisuuteen liittyvät ohjeet.

Parhaat leirikoulukokonaisuudet

Kyselyyn saatujen vastausten ja hankkeessa kootun tiedon perusteella (keskustelut toimijoiden ja suomalaisten ja ulkomaalaisten yhteistyökumppaneiden kanssa sekä työpajoista kerätty tieto) laadittiin parhaiten sopivat leirikoulukokonaisuudet. Lisäksi hankkeen aikana yrittäjät ja toimijat kokosivat work shop-tilaisuudessa heidän mielestään parhaat leirikoulukokonaisuudet Suomussalmen keskuksen, Raatteen ja Hossan alueen palveluista. Leirikoulukokonaisuuksilla ei ole erityistä paremmuusjärjestystä, koska ne palvelevat eri tarpeita tai kohderyhmiä.

Leirikoulukokonaisuus 1 – ”Kiinaan suunnattu luontopainotteinen leirikoulu”

Koska suurin osa ulkomaalaisista vastanneista oli kiinalaisia, kohdentuu ensimmäinen leirikoulukokonaisuus lähinnä Kiinan markkinoille. Leirikoulun teemaana on luonto, ekologisuus ja kestävä kehitys. Leirikoulun ajankohta on kesä. Leiri markkinoidaan yläkoulukäisille tai alakoulukäisille, jotka saapuvat vanhempiensa kanssa. Leirillä opitaan erätaitoja, kuten tulen tekoa, ja tutustutaan kasveihin vaelluksilla sekä kerrotaan yksinkertaistaen pääpiirteet alueen ekologiasta ja geologiasta. Vaelluksilla harrastetaan geokätköilyä ja opastetusta valokuvauksesta tehdään ohjelmalvelu. Leiriläiset pääsevät tutustumaan poroihin ja muihin eläimiin, kuten karhuihin. Melonta on mukana yhtenä ohjelmalveluna. Vaikka leirikoululla onkin tietty tiedollinen ja kasvatuksellinen pohja, tiedollinen osuus on suomalaisittain kevyt. Jos mahdollista, leirikoululle osallistumisesta voisi antaa jonkin sertifikaatin. Kielivaatimus leirille on sekä osallistujien että oppaan osalta on selkeä englannin kielen hallitseminen.

Puhdas luonto toimii lähtökohtana leirissä, ja esimerkiksi metsähoidolliset toimenpiteet, vaikka olisivatkin osa suomalaista kestävyttä, jätetään kohteena ulos sisällöstä. Yksinkertaisia, kierrätykseen liittyviä oppeja sen sijaan liitetään ohjelmalveluihin tai opastuksiin. Metsästä kerätään ja käytetään niitä raaka-aineita ja materiaaleja (marjat, yrtit), mitä on vuodenajasta riippuen saatavilla.

Leiriläisille etsitään suomalaisia kontakteja tai vierailukohteita esimerkiksi suomalaisista perheistä tai yhteistyökumppaneiden kautta. Kouluvierailut olisivat arvokas lisä kokonaisuuteen, mutta kesäaikana tuskin järjestettävissä.

Ulkomaalaisille suunnatussa leirikoulussa turvallisuusnäkökulma kaikessa tekemisessä on ehdottoman tärkeä.

Mahdollisia vierailukohteita ovat Värrikalliot, Julma-Ölkky, Säynäjänsuo, Kiantama oy, Hiljainen kansatilatideoteos, Soiva metsä, Hossan luontokeskus, kotiseutumuseo sekä karhun- ja poronkatselupaikat. Raatteen tiehen liitetty Venäjän läheisyys ja sotahistoria voidaan kokea usein kiusalliseksi aiheeksi Kiinassa, joten Raatteen tie jätetään pois tästä kokonaisuudesta.

Leirikoulukokonaisuus 2 – ”Suomalainen luontoleirikoulu”

Luonto ja luonnossa liikkuminen on leirikoulun pohjana: ohjelmalveluissa on mukana vaellus, geokätköily ja melonta tai SUP-lautailu. Valokuvaus on yksi mahdollinen ohjelmalvelu. Leiriläiset oppivat luonnossa selviytymistä ja ruuanlaittoa nuotiolla. Leirillä tutustutaan Suomen historiaan (esihistoria ja sotahistoria) ja tutustutaan geologisesti kiinnostaviin ja näyttäviin kohteisiin sekä petoeläimiin.

Leirikoulu suunnataan erityisesti ala- ja yläkoululaisille, suomalaisille, pohjoismaisille tai eurooppalaisille nuorille ja lapsille. Koska perustietämys suomalaisesta luonnosta ja kulttuurista on oletettavasti suurempi

kuin edelliseen leirikoulun kohderyhmällä, tiedollinen osuus voidaan jättää pienemmäksi. Sen sijaan seikkailullisuus korostuu ohjelmapalveluissa. Leirikoulun ajankohta on syksy tai kevät.

Mahdollisia vierailupaikkoja ovat Raatteen tie museopalveluineen, Värikalliot, Julma-Ölkky, Säynäjänsuo, Hiljainen kansa-tilataideteos, Hossan luontokeskus, karhunkatselupaikat ja kylpylä.

Leirikoulukokonaisuuksista kaksi alla olevaa kokonaisuutta perustuu hankkeen aikana pidettyyn work shop-tapaamiseen, jossa alueen yrittäjät ja toimijat saivat kokemuksensa perusteella laatia oman, parhaan kokoonpanonsa leirikoulua varten.

Leirikoulun mallien kehittämiseksi Suomussalmi jaettiin kolmeen alueeseen: Suomussalmen kuntakeskus, Raate ja Hossa (Kuva 12). Kullekin alueelle mahdolliset palvelut tai ominaispiirteet listattiin Kuvaan 12. Listan yläosassa ovat alueiden palvelut ja toiminnot, jotka löytyvät kaikilta alueilta (Suomussalmi, keskus 1.1 – 1.10, Raate 2.1 – 2.10, Hossa 3.1 – 3.10). Listan alaosa koostuu kullekin alueelle löytyneistä ominaisista palveluista ja vahvuuksista. Listasta on koottu erilaisia leirikoulukokonaisuuksia.

1. Suomussalmi, keskus	2. Raate	3. Hossa	
1.1 Majoitus	2.1 Majoitus	3.1 Majoitus	} Palvelut ja toiminnot, jotka löytyvät kaikilta alueilta
1.2 Ruokapalvelut	2.2 Ruokapalvelut	3.2 Ruokapalvelut	
1.3 Retkeilypolut ja vaellus Säynäjänsuo	2.3.Retkeilypolut ja vaellus	3.3 Retkeilypolut ja vaellus Julma-Ölkky, Värikalliot	
1.4 Marjastus	2.4 Marjastus	3.4 Marjastus	
1.5 Hiihto	2.5 Hiihto	3.5 Hiihto	
1.6 Kalastus	2.6 Kalastus	3.6 Kalastus	
1.7 Valokuvaus	2.7 Valokuvaus	3.7 Valokuvaus	
1.8 Melonta	2.8 Melonta	3.8 Melonta ja SUP-lautailu	
1.9 Geokätköily	2.9 Geokätköily	3.9 Geokätköily	
1.10 Savityötilat	2.10 Savityöt: Rakupoltto	3.10 Savityöt: Rakupoltto	

1.11 Kylpylä	2.11 Karhunkatselu	2.11 Karhunkatselu	} Kullekin alueelle ominaiset palvelut ja toiminnot sekä eritysvahvuudet
1.12 Teatteri	2.12 Koirat ja koiravaljakkoajelut	2.12 Koirat ja koiravaljakkoajelut	
1.13 Kouluvierailut	2.13 Raatteen tie	2.13 Porot ja poroajelut	
1.14 Kotiseutumuseo		2.14 Pyöräily	
1.15 Kianta-laiva		2.15 Luontokeskus	
1.16 Hiljainen kansa			
1.17 Fribeegolf			
1.18 Soiva metsä	Vahvuudet:	Vahvuudet:	
1.19 Vanha Kurimo	Raatteen tie, talvisota	Esihistoria ja arkeologia	
1.20 Jätkänpuiston uimaranta	Sotahistoria ja -museot		
1.21 Ilmari Kianto			

Kuva 12. Suomussalmen keskuksen, Raatteen ja Hossan kansallispuiston alueilta löytyvät palvelut, toiminnot ja vahvuudet.

Work shop-tapaamisessa yrittäjiä ja toimijoita pyydettiin kiinnittämään leirikoulukokonaisuuden suunnittelussa seuraaviin seikkoihin:

1. Leirikoulun teema
2. Ajankohta
3. Kohderyhmä

4. Ryhmäkoko
5. Sopivat elämispalvelut
6. Erityisosaamisen tarve
7. Ryhmytymisen sekä paikallisuuden ja paikallisiin tutustumisen huomioiminen
8. Leirikoulun pituus
9. Hinta-arvio

Leirikoulukokonaisuus 3 – ”Suomussalmi-leirikoulu”

Ryhmä 1 kokosi palvelutarjonnasta koko Suomussalmen alueelle sijoittuvan leirikoulun. Leirikoulun pituus on 5 päivää, ryhmäkoko on noin 20 henkeä, ajankohta syksy ja se on kohdennettu kaikille.

Kaikkina päivinä harrastetaan geokätköilyä ja valokuvausta. Valokuvauksesta tehdään tarkoituksellinen tapahtuma, ja kuvia käytetään ryhmytymiseen, leirin päätöstapahtumaa järjestettäessä, leirikoululaisten tunnelmien koosteena ja muistojen luomisessa.

Päivä 1, Luontopäivä:

- Majoittuminen Suomussalmen keskuksessa.
- Vaellus ja luontoretki Säynäjänsuolla, jossa tutustutaan kasveihin, ekologiaan ja geologiaan. Jos on sopiva ajankohta, mukaan otetaan marjat. Säynäjänsuolla on suuri laavu, jossa järjestetään maastoruokailu nuotioineen.
- Mahdollisuus kylpylävierailuun illalla.

Päivä 2, Kotiseutupäivä

- Soiva metsä
- Kotiseutumuseo: Mukava miljöö, jonka yhteyteen voisi suunnitella museon pihalle sopivaa toimintaa. Museossa voisi järjestää ruokailun.
- Risteily Kianta-laivalla
- Tutustuminen teatteri Retikkaan. Ohjelmalvelu esimerkiksi puvustoa hyödyntäen. Teatteri Retikasta voi tilata järjestettyä toimintaa henkilökunnalta. Lisäksi voisi yhdistää kesäteatteriin, jos on sopiva ajankohta.
- Savitöiden tekeminen, tilat Alvarissa.
- Mahdollisuus kylpylävierailuun.

Päivä 3, Raatteen tie

- Retki Raatteen tielle. Venäjän raja, sotahistoriaan tutustuminen ja museovierailut.
- Siirtyminen ja majoittuminen Hossaan.

Päivä 4, Esihistoria ja geologia Hossassa

- Vaellus Värikallioille ja Julma-Ölkylle

Päivä 5

- Melonta
- Kalastus
- Luontokeskukseen tutustuminen
- Poropuisto

Muuta: Vanhan Kurimon hyödyntäminen Suomussalmen keskuksen osiossa.

Hinta-arvio: noin 700 eur/henkilö

Leirikoulukokonaisuus 4 – ”Ekologinen leirikoulu”

Ryhmä 2 suunnitteli Hossaan sijoittuvan leirikoulun. Leirikoulun teema on ekologisuus, ympäristötietoisuus ja -ymmärrys sekä kestävä kehitys. Leirikoulun ajankohta on kevät/kesäkuun alku. Leiri on suunnattu 14 – 16 vuotiaille ulkomaalaisille nuorille (Eurooppa). Pituus on 5 päivää + 2 matkustuspäivää = 7 vrk.

Leirikoulun keskiössä on valokuvaus. Leirikoululaiset jaetaan ryhmiin, joiden jäsenet ottavat valokuvia tietyllä teemalla. Lopuksi pidetään valokuvauskilpailu ja -näyttely.

Päivä 1

- Opetus luontovalokuvaukseen
- Vaellus Julma-Ölkylle
- teemana luontotietous ja geologia

Päivä 2

- Vaellus Värikallioille
- kasvien esittely retkellä
- teemana esihistoria ja kulttuuri

Päivä 3

- Aamuyön linturetki
- Rentoa melontaa ja kalastusta majoituspaikassa

Päivä 4

- Poroihin tutustuminen
- Karhunkatselu, iltaretki

Päivä 5

- Retki Raatteen porttiin ja Raatteen tielle
- Hiljainen kansa-aideteos ja kierrätystyöpaja kahvilassa

Muuta: Käynti rajavyöhykkeellä (Kaunislampi) ja vierailu Luontokeskuksella.

Ryhmäytymistä tuetaan iltanuotiohetkillä, joissa puretaan päivän tapahtumat.

Erityisosaamisen tarve:

- Luontokuvaukseen opettaminen
- Biologiasta, geologiasta ja linnuista tietävä opas
- Karhuopastus ja poro-opastus

Hinta-arvio: noin 960 eur/henkilö